

ตำราอ้างอิงยาสมุนไพรไทย

คณะกรรมการจัดทำตำราอ้างอิงยาสมุนไพรไทย*

ในคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย

ปกิณกะนี้จะนำเสนอยาสมุนไพรแต่ละชนิด ที่คณะกรรมการจัดทำขึ้นก่อนรวบรวมจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม “ตำราอ้างอิงสมุนไพร” เพื่อเป็นเวทีประชาพิจารณ์.

พลูดาว (PHLU KHAO)

Herba Houttuyniae

Fishwort herb

พลูดาว (Phu Khao; Fishwort herb; Heart Leaf; Herba Houttuyniae) เป็นส่วนเหนือดินและเหง้าของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Houttuynia cordata* Thunb. ในวงศ์ Saururaceae^{๑,๒}.

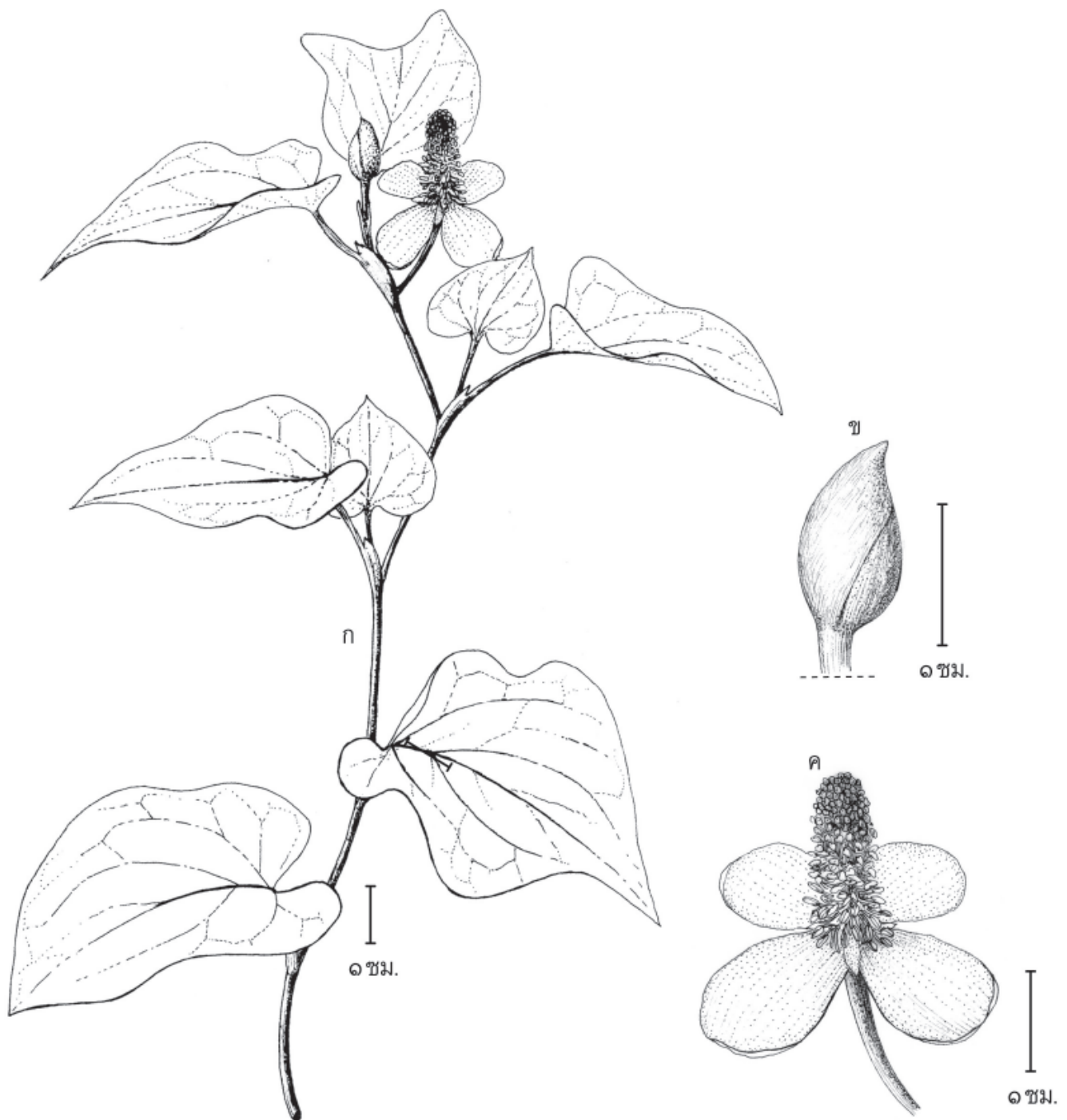
ชื่อพ้อง *Polypara cochinchinensis* Lour., *P. cordata* Kuntze^๓

ชื่ออื่น ผักก้านทอง, ผักดาวทอง, ผักดาวทอง, Fishwort,

*ประธานอนุกรรมการ นพ. วิชัย โชควิวัฒน์, รองประธานอนุกรรมการ รศ.ดร. ชัยนิตย์ พิเชียรสุนทร, อนุกรรมการ ศ.ดร. พเยาว์ เหมื่อนวงษ์ญาติ, รศ. กัลยา ภราไธย, รศ.ดร. วันดี กฤษณพันธ์, รศ.ดร. รพีพล ภโวาท, นายวินิต อัศวกิจวิรี, นพ. ปราโมทย์ เสถียรรัตน์, ดร. ก่องกานดา ชยามฤต, นางจารีย์ บันสิทธิ์, น.ส.นันทนา สิริชัย, นางนัยนา วราอศฺวปติ, นางเย็นจิตร์ เตชะดำรงสิน, นางอภิญญา เวชพงศา, นายวุฒิ วุฒิธรรมเวช, ผศ. ร.ต.อ.หญิง สุชาดา สุขหรั่ง, นายยอดวิทย์ กาญจนการุณ, นางพรทิพย์ เต็มวิเศษ, อนุกรรมการและเลขานุการ ดร. อัญชลี จุฑาทุทธิ, อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ น.ส. สารีณี เลนะพันธ์, นางบุษราภรณ์ จันทา, น.ส.จิราภรณ์ บุญมาก, ว่าที่ ร.ต. ทวีศ ศิริมุสิกะ

Heartleaf^{๑,๒,๔,๕}.

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก สูงได้ถึง ๕๐ เซนติเมตร, มีกลิ่นคาว, ลำต้นใต้ดินเป็นปล้อง, ตามข้อมีราก. ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงเวียนหรือออกสลับ, รูปไข่ กว้าง ๒.๕-๗.๕ เซนติเมตร ยาว ๓-๙ เซนติเมตร, ปลายเรียวแหลม, โคนรูปหัวใจหรือรูปไต, ขอบเรียบ, ด้านบนสีเขียวเข้มกว่าด้านล่าง, เส้นโคนใบ ๕-๗ เส้น มีขนสั้นตามเส้นใบ ก้านใบยาว ๑-๔ เซนติเมตร, โคนก้านแผ่กว้างโอบข้อ, หูใบรูปขอบขนานติดแนบตามยาวที่ขอบข้างโคนก้านใบ ยาว ๐.๕-๑.๒ เซนติเมตร, ปลายหูใบเรียวแหลม. **ช่อดอก** แบบช่อเชิงลด ออกตามยอดหรือตรงข้ามใบใกล้ยอด รูปทรงกระบอก, กว้าง ๕-๘ มิลลิเมตร ยาว ๒-๒.๕ เซนติเมตร. โคนช่อมีใบประดับสีขาว ๔-๕ ใบ รูปรีหรือรูปไข่กลับแกมขอบขนาน, กว้าง ๕-๗ มิลลิเมตร ยาว ๑-๒ เซนติเมตร. ก้านช่อดอกยาว ๑-๒ เซนติเมตร. ดอกในช่อมีจำนวนมาก เรียงแน่นรอบแกนช่อ, ดอกเล็กมาก, ไม่มีก้านดอกและไม่มีกลีบดอก, มีเฉพาะเกสรเพศผู้ ๓ อัน, ก้านชูอับเรณูยาวประมาณ ๖ มิลลิเมตร, อับเรณูสี่เหลี่ยม ยาวประมาณ ๒ มิลลิเมตร. รังไข่เหนือวงเกสรเพศผู้ มี ๑ ช่อง มีออวุล ๓-๖ เม็ด, ก้านเกสรเพศเมีย ๓ อัน ปลายก้านโค้งและยอดเป็นตุ่มเล็ก ผลแบบผลแห้งแตก รูปคนโท เล็กมาก^{๑,๓,๔}.

พู่ควาว (*Houttuynia cordata* Thunb.)

ต้นพลูคาว

ใบและดอกต้นพลูคาว

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์ พืชชนิดนี้มีเขตการกระจายพันธุ์ทั่วไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, ขึ้นได้ตั้งแต่พื้นที่ราบต่ำไปจนถึงที่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๒,๕๐๐ เมตร. ในประเทศไทยพบที่ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบมากในภาคเหนือ มีทั้งที่ขึ้นตามธรรมชาติและเพาะปลูก^{๑,๓,๔}.

ลักษณะเครื่องยา ลำต้นแห้งรูปทรงกระบอก, เส้นผ่านศูนย์กลาง ๒-๓ มิลลิเมตร มีความยาวแตกต่างกัน, เปราะ, เปลือกนอกสีเหลืองอมสีน้ำตาล มีรอยย่น เห็นชัดชัดเจน, ข้อส่วนล่างมีรากติดอยู่, ใบออกสลับกันและมันวาว เมื่อคลี่ออกแผ่นใบเป็นรูปคล้ายหัวใจ กว้าง ๓-๖ เซนติเมตร ยาว ๓-๘ เซนติเมตร, ปลายเรียวแหลม, ขอบเรียบ, ผิวด้านบนสีเขียวหม่นอมสีเหลืองถึงสีน้ำตาลเข้ม, ก้านใบยาว ๑.๕-๒ เซนติเมตร, ทุใบเป็นแผ่นยาวติดกับก้านใบ. ดอกออกเป็นช่อที่ยอดสีน้ำตาลอมสีเหลือง มีใบประดับ ๔(-๕) ใบ, กลีบดอก, รสฝาดเล็กน้อย^{๖-๘}.

องค์ประกอบทางเคมี พืชมีความมันนระเหยง่ายร้อยละ ๐.๕ ประกอบด้วยสารกลุ่มเทอร์พีน ได้แก่ แอลฟา-ไพเนน, แคมฟิน, เมอร์ซีน (myrcene), เจรานิออล, คาริโอฟิลลีน, ๓-ออกโซโดเดคานอล เป็นต้น. นอกจากนี้พบสารกลุ่มฟีนอลิก เช่น เคอร์ซีทริน, ไอโซเคอร์ซีทริน, รูทีน, ไฮเปอริน; สารกลุ่มแอลคาลอยด์ เช่น อะริสโทแลคแทมเอ, พิเพอโรแลคแทมเอ. สารอื่น ๆ ที่พบเช่น บีตา-ลิโทสเตอรอล, กรดปาล์มมิติก, กรดโอเลอิก^{๖-๘}.

ข้อบ่งใช้ ตำราสรรพคุณยาไทยว่าพืชมานใช้ใบปรุงเป็นยาแก้กามโรค แก้น้ำเหลืองเสีย ทำให้แห้ง แก้แผลเน่าเปื่อยเรื้อรัง^{๒-๑๐}.

ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยทางพฤกษศาสตร์พบว่าสารสกัดพืชมานมีฤทธิ์ยับยั้งการเจริญเติบโตของเซลล์มะเร็งเม็ดเลือดขาว^{๑๑}, ฤทธิ์ต้านเชื้อไวรัสที่ทำให้เกิดเริม^{๑๒,๑๓}, ไข้หวัดใหญ่ และเชื้อไวรัสที่ทำให้เกิดกลุ่มอาการภูมิคุ้มกันเสื่อม^{๑๒}, ฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย *Staphylococcus aureus*, *Sarcina ureae*^{๑๔}, ฤทธิ์ต้านอักเสบ^{๑๕} และฤทธิ์ขับปัสสาวะ.

หมายเหตุ

๑. มีการสังเคราะห์สาร ๓-ออกโซโดเดคานอล บิส (ไอโซโคทินิก ไฮดราไซด์) จากสาร ๓-ออกโซโดเดคานอลในพืชมาน และพบว่าอนุพันธ์ดังกล่าวมีฤทธิ์ยับยั้งการเจริญของเชื้อวัณโรค^๔.

๒. ตำราสมุนไพรไทย-จีนแนะนำให้ใช้พืชมาน ๑๕-๓๐

กรัม ต้มเอาน้ำดื่ม เป็นยาขับปัสสาวะ, แก้อาการบวมน้ำ, แก้โรคติดเชื้อในทางเดินปัสสาวะ, ฝีอักเสบ, ปอดอักเสบ, หลอดลมอักเสบ, บิด และวัณโรค^๕.

เอกสารอ้างอิง

๑. จารีย์ บันลือฤทธิ์. พฤกษศาสตร์และการใช้ประโยชน์พื้นบ้านจากผักคาวตอง, ในสมุนไพรนาฏ (๑) ผักคาวตอง *Houttuynia cordata* Thunb. นนทบุรี : สถาบันวิจัยสมุนไพร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์; ๒๕๔๖. หน้า ๒-๑๗.
๒. สมาคมโรงเรียนแพทย์แผนโบราณ สำนักวัดพระเชตุพนฯ. ประมวลสรรพคุณยาไทย ภาคสอง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อัมพลพิทยา; ๒๕๑๐. หน้า ๓๑๔-๕.
๓. Van Steenis CGGJ. Saururaceae. In: van Steenis CGGJ, editor. Flora Malesiana. Vol. 4. Pt. 2. Leyden, The Netherlands: P. Noordhoff Ltd.; 1949. p. 47-8.
๔. Larsen K. Saururaceae. In: เต็ม สมิตินันท์, Larsen K, editors. Flora of Thailand. Vol. 7. Pt. 2. Bangkok: The Forest Herbarium, Royal Forest Department. 2000. p. 344-6.
๕. เต็ม สมิตินันท์. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๔. กรุงเทพฯ : บริษัทประชาชน จำกัด.; ๒๕๔๔. หน้า ๒๘๓.
๖. กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. สมุนไพรไทย-จีน โดยคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญการถ่ายทอดเทคโนโลยีและประสมประสานประโยชน์ด้านการใช้สมุนไพร โดยการสนับสนุนขององค์การอนามัยโลก พ.ศ. ๒๕๓๖. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา ๒๕๔๗. หน้า ๑๑๗-๒๐.
๗. สถาบันวิจัยสมุนไพร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์. สมุนไพรนาฏ (๑) ผักคาวตอง. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ; ๒๕๔๘. หน้า ๑๕-๑๙.
๘. Natural Products Research Institute, Seoul National University. Medicinal Plants in the Republic of Korea. Manila : World Health Organization. 1998. p. 145.
๙. Tang W, Eisenbrand G. Chinese drugs of plant origin. Berlin: Springer-Verlag; 1992. p. 589-90.
๑๐. เสียงม พงษ์บุญรอด. ไม้เทศเมืองไทย สรรพคุณของยาเทศและยาไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เฟื่องอักษร; ๒๕๑๔. หน้า ๓๗๑.
๑๑. Chang JS, Chiang LC, Chen CC, Liu LT, Wang KC, Lin CC. Antileukemic activity of *Bidens pilosa* L. var. *minor* (Blume) Sherff and *Houttuynia cordata* Thunb. Am J Chin Med 2001;29:303-12.
๑๒. Hayashi K, Kamiya M, Hayashi T. Virucidal effects of the steam distillate from *Houttuynia cordata* and its components on HSV-1, influenza virus, and HIV. Planta Med 1995;61:237-41.
๑๓. Chiang LC, Chang JS, Chen CC, Ng LT, Lin CC. Anti-Herpes simplex virus activity of *Bidens pilosa* and *Houttuynia cordata*. Am J Chin Med 2003;31:355-62.
๑๔. Lu H, Wu X, Liang Y, Zhang J. Variation in chemical composition and antibacterial activities of essential oils from two species of *Houttuynia* Thunb. Chem Pharm Bull (Tokyo) 2006;54:936-40.
๑๕. Park E, Kum S, Wang C, Park SY, Kim BS, Schuller-Levis G. Anti-inflammatory activity of herbal medicine : inhibition of nitric oxide production and tumor necrosis factor-alpha secretion in an activated macrophage-like cell line. Am J Chin Med 2005;33:415-25.